

Hemşirelik Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Etkileyen Faktörler

Critical Thinking Disposition of Nursing Students and Affecting Factors

Sevim ÇELİK^a, Feyzullah YILMAZ^b, Fatma KARATAŞ^b, Betül AL^b,

Nurgül Saniye KARAKAŞ^b

ÖZET

Amaç: Bu araştırmanın amacı hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerini ve etkileyen faktörleri belirlemektir. **Yöntemler:** Kesitsel tipte tanımlayıcı araştırma, Bülent Ecevit Üniversitesi Hemşirelik Bölümü öğrencileriyle (n=323) gerçekleştirildi. Veriler Kişisel Bilgi Formu ve Kaliforniya Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği ile toplandı. Veriler sayı, yüzde, ortalama, standart sapma, student t testi, tek yönlü ANOVA testi, Mann Whitney U testi, Kruskal Wallis testi ve Pearson Korelasyon analizi ile değerlendirildi. **Bulgular:** Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimi puan ortalamaları 239.70±27.24 olarak belirlendi. Bayan öğrencilerin (p=0.03), ikinci sınıf öğrencilerinin (p=0.002), öğrenci kulüplerine üye olan (p=0.007), kitap okumayı seven (p=0.000), kütüphaneye giden (p=0.03), yılda 4 ve üzeri bilimsel etkinliğe katılan öğrencilerin (p=0.002) eleştirel düşünme eğilimleri toplam puan ortalamasının en yüksek olduğu bulundu. **Sonuç:** Hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin düşük düzeyde olduğu ve yaş, cinsiyet, sınıf, kitap okuma, kütüphaneye gitme gibi demografik özelliklerinin eleştirel düşünme eğilimlerini etkilediği saptandı.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik öğrencisi, eleştirel düşünme, Kaliforniya Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği

ABSTRACT

Aim: The purpose of this study was to determine the dispositions of critical thinking of nursing students and affecting factors. **Methods:** This cross-sectional descriptive study was conducted with Nursing Department students (n= 323) of Bülent Ecevit University. Data were collected by Personality Survey Form and The California Thinking Disposition Inventory. Data were evaluated by percentage, mean, standard deviation, student t test, one way ANOVA, Mann Whitney U test, Kruskal Wallis, and Pearson correlation analyze. **Results:** The critical thinking disposition mean score of the nursing students was determined as 239.70±27.24. It was found that female students (p=0.03), 2nd year students (p=0.002), students who are members of clubs (p=0.007), students who like to read the book (p=0.000) students who are going to library (p=0.03), students who have participated four and more scientific activity (p=0.002) a year were higher the dispositions of critical thinking. **Conclusion:** It was found that nursing students had low level the critical thinking disposition and had demographic features such as age, gender, class, like to read the book and go to library of nursing students were effect the critical thinking disposition.

Key Words: Nursing Student, critical thinking, The California Thinking Disposition Inventory

^a Doç. Dr., Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak Sağlık Yüksekokulu, Hemşirelik Bölümü

^b Hemşire, Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak Sağlık Yüksekokulu, Hemşirelik Bölümü Mezunu

Geliş Tarihi:12.11.2014/ Kabul Tarihi:03.01.2015

Yazışma Adresi: Doç. Dr. Sevim Çelik, Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak Sağlık Yüksekokulu, Hemşirelik Bölümü, sevimakcel@yahoo.com

Giriş

Teknoloji ve diğer alanlarda sürekli gelişim ve değişim gerçekleşen çağımızda, bu değişimlere uyumun sağlanması tüm meslek grubu çalışanları için önemlidir. Böylesine hızlı değişimin yaşandığı bir dünyada görev yapacak meslek üyelerinin, gelişmelere ve yeniliklere kolaylıkla uyum sağlayabilen, bilgiyi seçebilen, yeni fikirler üretebilen, sosyal ve kültürel anlamda bilgi sahibi olabilen, diğer meslektaşlarıyla iletişim halinde bulunabilen bireyler olması beklenmektedir. Özellikle insan sağlığı ile ilgilenen hemşirelerin elde ettikleri verileri niteliklerine göre derleyebilmeleri, ayırtılabilmeleri ve sonuçlar elde edebilmeleri için eleştirel düşünme gibi özel becerilere sahip olması gerekmektedir.¹⁻⁹

Amerikan Felsefe Birliği'nin (APA) tanımına göre eleştirel düşünme; yorum, analiz, değerlendirme ve çıkarsama ile sonuçlanan anlamlı ve kişisel olarak düzenlenmiş yargıdır.¹⁻⁹ Eleştirel düşünme; karar verme, yönetim, klinik yargı, profesyonel başarı ve etkili iletişimi etkileyen önemli bir özelliktir ve hemşirelerin istedik, güvenli hasta bakım sürecinin her basamağında kullanmaları gerekir.^{4-6,10-12} Meslekleri gereği bireyin yaşamını etkileyen kritik kararları uygulamak zorunda kalan hemşirelerin, eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeleri geleneksel bakım yaklaşımının dışına çıkabilmeleri için şarttır. Değişen rolleri çerçevesinde hemşirenin görevi sadece yatak başı bakım hizmeti olarak görülmemektedir. Artık hemşireler; bilimsel bilgiye ulaşmak için araştıran, elde ettiği bilgiyi beceriye aktarırken zihinsel ve entelektüel gücünü kullanan ve kanıta dayalı uygulamaları önemseyen bir disiplinin üyesi olarak kabul edilmektedir.^{4,7,11} Bu doğrultuda ulusal ve uluslararası tüm hemşirelik kuruluşları, eleştirel düşünme gücünü hemşirelik uygulamalarının temel ögesi olarak kabul etmekte ve hemşirelikte aranan evrensel bir davranış olarak nitelendirmektedir.^{1,3}

Hastaya güvenilir, etkili ve kaliteli hemşirelik bakımı verebilmek için hastanın gereksinimlerini saptayarak, gerekli hemşirelik uygulamalarını hemen algılayabilecek bilgi derinliğine sahip hemşire yetiştirmeye katkıda bulunmasından dolayı, hemşirelik eğitiminde eleştirel düşünme çok önemli bir unsurdur.^{1,3,13,14} Bu nedenle hemşirelik öğrencilerinde eleştirel düşünmeyi teşvik edici, etkin eğitim ve öğretim sağlayan eğitim yaklaşımlarını araştırmak ve uygulamak hemşire eğitimcilerinin temel sorumluluğudur. Bu sayede hemşirelik öğrencilerinin problem çözme becerileri gelişerek sağlık bakım sisteminde oluşabilecek hızlı değişimlerle başa çıkabilmesi mümkün olacaktır.¹⁵

Yapılan çalışmalar, öğrencilerin eleştirel düşüncelerinde sosyo demografik özelliklerinin ve öğretim programının önemli olduğunu göstermiştir.¹⁶⁻¹⁸ Bu araştırma Zonguldak Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik bölümü öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerini ve etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem

Araştırmanın Tipi

Kesitsel tipte tanımlayıcı bir araştırmadır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2013-2014 eğitim öğretim yılı bahar yarısında okuyan Bülent Ecevit Üniversitesi Zonguldak Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik bölümü öğrencileri oluşturdu (N=436). Araştırmada örnekleme yöntemine başvurulmayıp evrene ulaşılması hedeflendi. Araştırmaya katılmaya gönüllü, Türkçe konuşup anlayabilen ve yazabilen, iletişim problemi olmayan, araştırmanın yapıldığı tarihlerde devamsızlık yapmayan 323 öğrenci ile araştırma gerçekleştirildi. Araştırmanın yapıldığı tarihlerde devamsızlık yapan ve araştırmaya katılmaya gönüllü olmayan 126 öğrenci örneklem dışı bırakıldı. Araştırmaya katılım oranı %74.1 olarak hesaplandı.

Verilerin Toplanması

Veriler, öğrencilerin tanıtıcı özelliklerine ilişkin sorulardan oluşan anket formu ve “California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği” (The California Critical Thinking Disposition Inventory) (CCTDI) kullanılarak toplandı.

Anket formu: Araştırmacı tarafından ilgili literatür ışığında^{4,19-21} hazırlanan anket formu, öğrenci hemşirelerin sosyo-demografik verilerini ve eleştirel düşünme eğilimlerini etkileyebilecek değişkenleri içeren 22 sorudan oluşmaktadır.

California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği: Orjinali Facione ve ark. tarafından 1998 yılında geliştirilen ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması 2003 yılında Kökdemir²² tarafından yapılmıştır. Ölçekte 51 tanımlayıcı ifade ve 6 alt boyut bulunmaktadır. Doğruyu arama, açık fikirlilik, analitiklik, sistematiklik, kendine güven ve meraklılık adı altında altı alt boyutu bulunan ölçek 6’lı Likert tipi bir ölçektir. Ölçekte “hiç katılmıyorum ifadesine 1”, “katılmıyorum ifadesine 2” “kısmen katılmıyorum ifadesine 3”, “kısmen katılıyorum ifadesine 4”, “katılıyorum” ifadesine 5”, “tamamen katılıyorum ifadesine 6” puan verilmektedir. Ölçekten alınan puan arttıkça eleştirel düşünme eğilimi de artmaktadır. “California Eleştirel Düşünme Eğilimleri Ölçeği”ne göre 240’ın altında puan alanların düşük, 240-300 arasında puan alanların orta ve 300’ün üzerinde puan alanların yüksek eleştirel düşünme sahip oldukları kabul edilmektedir. Ölçeğin toplam Cronbach alfa kat sayısı 0.88 olarak bulunmuştur. 22 ifade (5, 6, 9, 11, 15, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 27, 28, 33, 36, 41, 43, 45, 47,49, 50) negatif olarak değerlendirilmekte ve ters çevrilerek hesaplanmaktadır. Ölçek puanı yükseldikçe eleştirel düşünme eğilimleri yükselmektedir. Alt ölçeklerin değerlendirmesinde, bir alt ölçekte yer alan sorulardan elde edilen toplam puan, soru sayısına bölünmekte ve 10 ile

çarpılmaktadır. Bir alt ölçekten 40 puan altı düşük, 40-50 arası orta ve 50 puan üstü yüksek eleştirel düşünme eğilimini göstermektedir.

Veri Toplama Süreci

Veriler 24.02.2014-28.02.2014 tarihleri arasında araştırmacılar tarafından toplandı. Uygulama öncesi temel meslek derslerinin sorumlu öğretim elemanlarından izin alınarak araştırmanın uygulanacağı tarih ve saatler birlikte belirlendi. Planlanan tarihlerde öğrencilerin buldukları sınıflarda veri toplama araçları uygulanmadan önce, araştırmacılar tarafından öğrencilere araştırmaya ilişkin bilgi verildi, araştırmaya katılımın gönüllülük ilkesine bağlı olduğunu bildirdi ve öğrencilerden sözel onayları alındı. Anketler araştırmacı tarafından kontrol edilerek tekrar geri toplandı.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmadan elde edilen veriler SPSS 13.0 for windows (Scientific Package for Social Statistics) paket programı kullanılarak bilgisayara girildi ve değerlendirildi. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemlerin yanı sıra grup ortalamaları arasındaki farkın incelenmesinde iki bağımsız grupta student t testi ve Mann Whitney U testi, üç ve üzeri gruplarda tek yönlü ANOVA varyans analizi; homojen olmayan gruplarda Kruskal-Wallis testi, sayısal değişkenlerin birbirleriyle ilişki derecesinin belirlenmesinde Pearson Korelasyon testi kullanıldı. Anlamlılık p<0.05 düzeyinde değerlendirildi.

Etik Yaklaşım

Araştırma öncesi Bülent Ecevit Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu’ndan (11/02/2014 tarihli 14 nolu karar), Zonguldak Sağlık Yüksekokulu Müdürlüğü’nden yazılı izin alındı. Öğrenciler araştırmanın amaçları doğrultusunda bilgilendirildi ve sözel onayları alındı.

Bulgular

Öğrencilerin %79.3'ünün bayan, yaş ortalamasının 21.64 ± 2.03 ve %99.7'sinin bekar olduğu, %47.4'ünün 3-4 kardeşe sahip olduğu, %31.9'unun birinci sınıfta, %24.5'inin de dördüncü sınıfta okuduğu, %43.3'ünün düz liseden ve %37.5'inin de kolej/Anadolu lisesinden mezun oldukları belirlendi. %72.4'ünün hemşirelik bölümünü isteyerek ve %64.7'sinin akademik ortalamalarının 2.01-3 arasında olduğu saptandı.

Öğrencilerin ailevi özellikleri değerlendirildiğinde, %40.6'sının babasının ve %60.1'inin annesinin ilkokul mezunu oldukları, %29.1'inin babasının işçi olarak çalıştığı, annelerinin tamamına yakınının (%90.7) ev hanımı oldukları, %58.5'inin ailenin ekonomik durumunu

orta düzey olarak belirttikleri saptandı. Aynı tabloda öğrencilerin %33.7'sinin ailesinin ilçede yaşadıkları ve çoğunluğunun demokratik aile yapısına sahip olduklarını bildirdikleri belirlendi.

Araştırmada öğrencilerin %13.9'unun öğrenci kulüplerine üye olduğu ve üye oldukları kulübün büyük çoğunlukla (%86.1) sağlık kulübü olduğu saptandı. Çoğunluğunun (%74.3) kitap okumayı sevdiğini, en fazla oranda roman okumayı sevdiğini (%82.5) belirlendi. Öğrencilerin %69'unun kütüphaneye gittikleri ve kütüphaneye çoğunlukla (%86.5) ders çalışmak üzere gittikleri bulundu. Araştırmada ayrıca, öğrencilerin çoğunlukla konsere (%60.1) ve tiyatroya (%49.2) gitmedikleri belirlendi.

Tablo 1. Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği Puan Ortalamaları

	X±SD
Toplam Ölçek Puanı	239.70±27.24
Alt Ölçekler	
Doğruyu Arama	33.83±7.41
Açık Fikirlilik	38.81±7.71
Analitiklik	44.10±7.35
Sistematiklik	40.62±8.13
Kendine Güven	39.72±7.86
Meraklılık	42.67±7.61

Öğrencilerin 239.70 ± 27.24 puan ile düşük düzeyde eleştirel düşünme eğilimine sahip oldukları belirlendi. Eleştirel düşünme eğilimi ölçeğinden, en yüksek puan ortalamasını analitik, en düşük ise doğruyu arama alt ölçeğinden aldıkları

saptandı. Öğrencilerin doğruyu arama, açık fikirlilik, kendine güven alt ölçeğinde düzeylerinin düşük; analitiklik, sistematiklik, meraklılık alt ölçeğinde ise orta düzeyde olduğu belirlendi (Tablo 1).

Tablo 2. Bireysel özellikler ile eleştirel düşünme eğilimi ölçeği puan ortalamalarının karşılaştırılması (n=323)

	X±SD	İstatistiksel Test	p
Yaş (21.64±2.03)	239.70±27.24	r=0.14	p=0.01*
Kardeş Sayısı (2.98±1.47)	239.70±27.24	r=0.72	p=0.19
Cinsiyet			
Kadın	241.30±27.38	t=2.07	p=0.03*
Erkek	233.60±25.98		
Sınıfı			
1.sınıf	234.62±25.29		
2.sınıf	246.83±29.86	F=5.18	p= 0.002*
3.sınıf	233.52±25.36		
4.sınıf	244.90±26.56		
Kaldığı Yer			
Aile ile	242.23±26.88		
Evde, yalnız	223.42±21.19		
Yurtta arkadaşları ile	239.78±27.63	KW= 7.40	p=0.19
Akraba yanında	247.66±26.87		
Evde arkadaşları ile	239.22±26.80		
Diğer	268.95±53.38		
Mesleği İsteyerek Seçme			
Evet	241.06±27.70	t=1.45	p=0.14
Hayır	236.15±25.81		
Hemşireliği Tercih Sırası (4.98±6.28)	239.70±27.24	r=-0.02	p=0.66
Son Dönem Akademik Ortalama			
1-2	227.60±24.76		
2.01-3	239.82±26.62	F= 2.33	p=0.09
3.01-4	242.02±28.66		

*p<0.05

Bayan öğrencilerin (p=0.03), ikinci sınıfta okuyanların (p=0.002) eleştirel düşünme eğilimlerinin istatistiksel anlamlı şekilde daha yüksek olduğu, öğrencilerin yaş ortalamaları ile eleştirel düşünme puan ortalamaları arasında pozitif yönde

istatistiksel anlamlı ilişki olduğu (p=0.01) saptandı. Öğrencilerin diğer bireysel özellikleri ile eleştirel düşünme eğilimleri arasında istatistiksel anlamlı farklılık bulunmadı (Tablo 2).

Tablo 3. Öğrencilerin kulüp üyelikleri, kitap okuma ve kütüphaneye gitme alışkanlıkları ile eleştirel düşünme eğilimi ölçeği puan ortalamalarının karşılaştırılması (n=323)

	Evete	Hayır	t	p
	X±SD	X±SD		
Kulübe Üyelik Durumu	249.791±28.90	238.07±26.65	2.70	0.00*
Üye Olunan Kulüpler				
Tiyatro	246.49±32.25	239.44±27.05	0.87	0.38
Sağlık	251.61±27.46	238.16±26.87	2.85	0.00*
Kitap Okumayı Sevme	243.05±28.11	230.03±21.96	4.31	0.00*
Deneme	247.49±24.62	239.19±27.36	1.32	0.18
Biyografi	250.54±22.14	238.68±27.48	2.21	0.02*
Roman	242.72±27.87	234.07±25.59	2.70	0.00*
Eğlence - Mizah	243.93±30.43	238.62±26.31	1.41	0.15
Popüler Bilim	255.07±30.19	238.01±26.41	3.41	0.00*
Kültür Sanat	257.49±27.72	237.05±26.19	4.68	0.00*
Bilim Kurgu	237.61±31.49	240.48±25.52	-0.83	0.40
Felsefe	242.72±27.87	234.07±25.59	2.70	0.00*
Siyaset - Politika	250.60±30.16	238.38±26.61	2.52	0.01*
Mesleki	258.09±28.16	238.09±26.60	3.65	0.00*
Kütüphaneye Gitme Durumu	242.76±27.16	232.90±26.28	3.04	0.00*
Kütüphaneye Gitme Nedenleri				
Ders Çalışma	242.40±27.68	235.70±26.17	2.17	0.03*
Kaynak Tarama	246.27±27.23	238.08±27.04	2.16	0.03*
Kitap Okuma	244.43±31.08	238.90±26.51	1.28	0.19
Ödünç Kitap Alma	250.19±27.20	236.22±26.40	4.07	0.00*
İnternete Girme	234.36±25.10	240.21±27.42	-1.08	0.27

*p<0.05

Tablo 3 incelendiğinde; öğrenci kulüplerine üye olanların (p=0.00); sağlık kulübüne üye olanların (p=0.00); kitap okumayı sevenlerin (p=0.00), biyografi (p=0.02), roman (p=0.00), popüler bilim (p=0.00), kültür-sanat (p=0.00), felsefi (p=0.00) ve mesleki (p=0.00) kitapları okuyanların; kütüphaneye gidenlerin

(p=0.03), kütüphaneye ders çalışmak (p=0.03), kaynak taramak (p=0.03) ve ödünç kitap almak (p=0.00) için gidenlerin istatistiksel anlamlı şekilde eleştirel düşünme eğilimi toplam puan ortalamasının en yüksek olduğu bulundu (Tablo 3).

Tablo 4. Öğrencilerin ailevi özellikleri ile eleştirel düşünme eğilimi ölçeği puan ortalamalarının karşılaştırılması (n=323)

	X±SD	İstatistiksel test p	
Baba Eğitim Düzeyi			
Okur yazar değil	227.23±8.02	KW= 3.04	p=0.69
Okur-yazar	237.34±30.12		
İlkokul mezunu	237.57±25.00		
Ortaokul mezunu	240.71±27.85		
Lise mezunu	242.52±28.68		
Üniversite mezunu	240.28±30.79		
Anne Eğitim Düzeyi			
Okur yazar değil	246.32±26.88	KW=3.26	p=0.66
Okur-yazar	241.03±27.28		
İlkokul mezunu	238.52±26.95		
Ortaokul mezunu	242.57±27.43		
Lise mezunu	241.02±28.99		
Üniversite mezunu	227.28±24.79		
Baba Mesleği			
İşsiz	235.77±28.00	KW=9.17	p=0.05
İşçi	242.04±25.90		
Memur	244.23±27.45		
Öğretmen	213.40±8.55		
Diğer	237.82±27.86		
Anne Mesleği			
Ev hanımı	239.94±27.13	KW= 3.87	p=0.42
İşçi	246.66±29.50		
Memur	227.35±2.75		
Öğretmen	219.50		
Diğer	234.23±30.04		
Ailenin Ekonomik Durumu			
Düşük	230.50±26.13	KW=6.09	p=0.10
Orta	238.96±27.18		
İyi	243.47±26.59		
Yüksek	231.49±32.57		
Ailenin Genel Yapısı			
Demokratik	239.61±27.22	KW=9.06	p= 0.17
Otoriter	249.63±25.69		
Tutarsız	239.05±18.55		
İlgisiz/kayıtsız	262.05±52.96		
Aşırı koruyucu	232.95±29.49		
Aşırı hoşgörülü	227.16±29.54		
Diğer	229.50		
Ailenin Yaşadığı Yer			
Büyükşehir	238.87±28.69	F= 0.19	p= 0.89
Şehir	241.58±29.09		
İlçe	239.19±26.03		
Köy	238.65±21.53		

Öğrencilerin ailevi özellikleri ile eleştirel düşünme eğilimleri arasında

istatistiksel anlamlı farklılık saptanmadı (Tablo 4).

Tablo 5. Öğrencilerin sosyal ve bilimsel etkinliklere katılma durumları ile eleştirel düşünme eğilimi ölçeği puan ortalamalarının karşılaştırılması (n=323)

Sosyal Etkinlik	Katılmıyor	Ayda bir kez	Ayda iki kez	Ayda üç kez	Ayda dört kez ve daha fazla	İstatistiksel Test	p
	X±SD	X±SD	X±SD	X±SD	X±SD		
Sinema	237.19±29.77	238.72±26.22	245.22±27.19	232.14±27.68	238.64±26.94	F=1.97	p=0.09
Tiyatro	238.33±27.23	242.20±26.58	234.43±29.81	240.32±26.03	258.28±20.32	KW=6.10	p=0.19
Konser	238.54±26.58	243.23±28.54	227.24±30.16	236.20±27.28	237.84±20.25	KW=4.76	p= 0.31
Bilimsel Etkinlik	Katılmıyor	Yılda bir kez	Yılda iki kez	Yılda üç kez	Yılda dört kez ve daha fazla	İstatistiksel Test	p
	X±SD	X±SD	X±SD	X±SD	X±SD		
Kongre	238.34±27.51	243.35±24.44	247.86±28.48	252.73±34.81	249.80±50.62	KW=2.77	p=0.59
Sempozyum	237.37±27.44	245.78±25.40	240.55±24.41	256.12±27.05	249.80±50.62	KW=7.70	p=0.10
Panel	236.85±27.73	242.13±25.60	240.05±21.96	252.18±24.23	270.81±25.16	KW=15.00	p= 0.00*
Seminer	238.24±27.41	240.28±25.63	234.23±31.20	244.69±18.52	254.82±31.87	KW=6.26	p=0.18

*p<0.05

Yılda 4 ve üzeri bilimsel panele katılanların ($p=0.00$) istatistiksel anlamlı şekilde eleştirel düşünme eğilimi toplam puan ortalamasının en yüksek olduğu saptandı. Diğer sosyal ve bilimsel etkinlikler katılma durumları ile eleştirel düşünme eğilimleri arasında anlamlı farklılık bulunmadı (Tablo 5).

Tartışma

Çalışmada öğrencilerin düşük düzeyde eleştirel düşünme eğilimine sahip oldukları, doğruyu arama, açık fikirlilik, kendine güven düzeylerinin düşük; analitiklik, sistematiklik, meraklılık alt ölçeğinde ise orta düzeyde olduğu belirlendi. Hemşirelik öğrencilerinin en yüksek analitik alt ölçeğinden, en düşük olarak da doğruyu arama alt ölçeğinden puan aldıkları saptandı. Ülkemizde hemşirelik öğrencileri üzerinde yapılan eleştirel düşünme becerisi çalışmalarında da, hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin zayıf olduğu görülmüştür.^{4,13,23,21-27} Buna karşın hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin orta düzeyde olduğu ifade edilen bazı çalışmaların da olduğu dikkati çekmiştir.^{7,19,20,21} Özdelikara ve arkadaşları⁷, Fidancı ve arkadaşlarının²³ çalışmalarında da öğrencilerin ortalama en yüksek puanı analitik düşünmeden aldıkları bildirilmiştir. Öğrencilerde doğruyu arama alt boyutu puanı Özdelikara ve arkadaşlarının⁷ ve Profetto-McGrath²⁷ çalışmalarında düşük bulunmuşken, Fidancı ve arkadaşlarının²³ çalışmalarında orta düzeyde olduğu bildirilmiştir. Öğrencilerin eleştirel düşünme puan ortalamasının düşük olması, hemşirelik okullarında, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesine yönelik öğretim planlarının, bilimsel ve sosyal aktivitelerin oluşturulması gerekliliğini göstermiştir. Ayrıca çalışmada öğrencilerin en yüksek puanı analitik düşünmeden almaları, öğrencilerin hemşirelik okullarına matematik, fen puanları ile yerleşmelerinin etkili olduğu düşünülmektedir. Doğruyu arama boyutundaki düşük puan

ortalamasının öğrencilerin ölçeğin diğer bir alt boyutu olan kendine güven boyutundan düşük puan almaları nedeniyle kaynaklandığı düşünülmektedir.

Literatürde, eleştirel düşünme becerisinin eğitim süresince geliştirildiğine yönelik çalışma sonuçları farklılık göstermektedir. Bazı çalışmalarda, öğrencilerin okudukları sınıflara göre eleştirel düşünme gücünün arttığı belirlenmiştir.^{11,26} Zaybak ve Khorshid²⁶ da 4. sınıf öğrencilerinin diğer sınıflarda okuyan öğrencilere göre anlamlı şekilde eleştirel düşünme düzeylerinin yüksek olduğunu bildirmişlerdir. Özkan⁸ ise çalışmasında istatistiksel anlamlı farklılık oluşturmamakla birlikte öğrencilerin 1. sınıftan 3. sınıfa doğru eleştirel düşünme beceri puanlarının arttığını, 4. sınıfta düşüş gerçekleştiğini bildirmiştir. Bu güncel çalışmada hemşirelik 2. ve 4. sınıf öğrencilerinin diğer sınıflarda okuyan öğrencilere göre eleştirel düşünme eğilimlerinin daha yüksek olduğu saptandı. Birinci sınıfta üniversiteli olma, bölüme arkadaşlara ve şehre alışma, mesleğe alışmaya çalışma, daha sonraki yıllarda yoğun ders ve uygulama programı, sosyal aktivitelere fazla zaman ayıramama ve hemşirelik müfredatın eleştirel düşünmeyi destekleyecek yapıda olmaması bu sonucun ortaya çıkmasında temel nedenler olabilmektedir.

Çalışmada kız öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinin istatistiksel anlamlı şekilde daha yüksek olduğu saptandı ($p=0.03$). Bu sonuç; kız öğrencilerin, daha detaycı, meraklı, sistematik ve analiz-sentez becerisi daha yüksek olduğunu göstermiştir. Ay ve arkadaşlarının³, Öztürk ve Ulusoy'un²¹ çalışmalarında da, kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha yüksek eleştirel düşünme becerisine sahip oldukları belirtilmiştir. Özkan⁸ çalışmasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmamakla birlikte erkek öğrencilerin daha yüksek eleştirel düşünme eğilimlerine sahip oldukları bildirilmiştir. Akkuş ve arkadaşları¹ ise çalışmalarında cinsiyet ile

eleştirel düşünme eğilimleri arasında anlamlı fark olmamasına karşın kız öğrencilerin daha yüksek eleştirel düşünme eğilimine sahip olduklarını vurgulamışlardır.

Güncel çalışmada öğrencilerin yaş ortalamaları ile eleştirel düşünme eğilimleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki saptandı. Bu sonuç, yaş ilerledikçe öğrencilerin gerek klinik ortamda gerekse de sosyal ortamda deneyimlerinin artmasının bir göstergesi olabilir. Öztürk ve Ulusoy'un²¹ çalışmalarında da benzer sonuç elde edildiği görülmüştür. Zaybak ve Khorshid²⁶, Kantek ve arkadaşlarının²⁴ çalışmalarında ise öğrencilerin yaşları ile eleştirel düşünme gücü arasında ilişki olmadığı bildirilmiştir.

Öğrenci kulüplerine üye olan, kitap okumayı sevenlerin, biyografi, roman, popüler bilim, kültür-sanat, felsefi ve mesleki kitapları okuyanların; kütüphaneye gidenlerin, kütüphaneye ders çalışmak, kaynak taramak ve ödünç kitap almak için gidenlerin istatistiksel anlamlı şekilde eleştirel düşünme eğilimi toplam puan ortalamasının en yüksek olduğu bulundu. Çalışmada ayrıca tiyatro, sinema ve konser gibi sosyal aktivitelere gitmeyenlere göre gidenlerin istatistiksel anlamlı olmamakla birlikte eleştirel düşünme eğilimlerinin daha yüksek olduğu saptandı. Bu sonuçlar, öğrenciler için sosyal etkinliklere katılmanın eleştirel düşünmeyi olumlu yönde etkileyen bir etken olduğu söylenebilir. Önceki çalışmalarda da kitap okuma, sosyal ve bilimsel etkinliklerde bulunan öğrencilerin eleştirel düşünme puan ortalamaları, diğer öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.^{8,26,28,29}

Yılda 4 ve üzeri bilimsel panele katılanların istatistiksel olarak anlamlı şekilde eleştirel düşünme eğilimi toplam puan ortalamasının en yüksek olduğu saptandı. Fidancı ve arkadaşlarının çalışmasında²³, üniversitelerde verilen teorik eğitimin öğrenciye ezberleyici değil sorgulayıcı ve klinik sahada karar verme

yetisini kazandırıcı bir kimlik kazanması, eleştirel düşünmede, katkısı olan eleştirel okumanın mutlaka öğrencilere kazandırılması, öğrencilerin meslek alanında farklı bakış açıları geliştirebilmeleri adına mesleki araştırmalara katılmaları ve yapılmış araştırma sonuçlarının takip etmeleri konusunda teşvik edilmeleri gerektiği belirlenmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Elde edilen bulgular, hemşirelik bölümünde okuyan öğrencilerin eleştirel düşünme düzeylerinin düşük olduğunu göstermiştir. Ayrıca yaş ilerledikçe öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinin arttığını, kız öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinin daha fazla olduğunu, öğrencilerin kulübe üye olmalarının, kitap okumalarının, kütüphaneye gitme durumlarının, bilimsel etkinliklere katılma durumlarının eleştirel düşünme eğilimlerinde olumlu etkisi olduğunu göstermiştir.

Bu sonuçlar doğrultusunda; hemşirelik eğitiminde öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştiren eğitim yöntemlerinden yararlanılması, kütüphanesi yetersiz olan yüksek okulda bu eksikliğin giderilmesi, öğrencilerin kulüplere ve bilimsel etkinliklere katılmalarının desteklenmesi önerilebilir.

Yazarların Sorumlulukları

Araştırmanın tasarımı SÇ; verilerin toplanması FY, FK, BA, NSK; verilerin analizi SÇ, makalenin yazımı SÇ, FY tarafından yapılmıştır.

Kaynaklar

1. Akkuş Y, Kaplan F, Kaçar N. Kars Sağlık Yüksekokulu hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi 2010; 5(15): 103-112.
2. Atay S, Ekim E, Gökkaya S, Sağım E. Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin eleştirel düşünme

- becerileri. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi 2009;16(1): 39-46.
3. Ay Ş, Akgöl H. Eleştirel düşünme gücü ile cinsiyet, yaş ve sınıf düzeyi. Kuramsal Eğitimbilim 2008;1(2): 65-75.
  4. Bulut S, Ertem G, Sevil Ü. Hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerinin incelenmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 2009;2:27-38.
  5. Çıtak EA, Uysal G. Kavram analizi: eleştirel düşünme. Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi 2012; 9(3):3-9.
  6. Kılıç N, Taşçı S. Hemşirelik eğitimi ve eleştirel düşünme. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 2009, 5(2): 187-195.
  7. Özdelikara A, Bingöl G, Görgeç Ö. Hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri ve bunu etkileyen faktörler. İ.Ü.F.N. Hem. Dergisi 2012; 20(3):219-226.
  8. Özkan S. Hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kıbrıs, Yakın Doğu Üniversitesi, 2011.
  9. Potter PA. Critical thinking in nursing practice. In: Potter PA, Perry AG (eds). Fundamentals of Nursing. 7th ed. St.Louis: Mosby incorporation, 2009: 215-230.
  10. Dikmen YD, Usta YY. Hemşirelikte eleştirel düşünme. S.D.Ü Sağlık Bilimleri Dergisi 2013; 4(1): 31-38
  11. Dolgun G, Erdoğan S. Hemşirelikte yaratıcılık eleştirel düşünme ve bulgularının yorumlanması. Anadolu Hemşirelik Ve Sağlık Bilimleri Dergisi 2012;15: (3) 233-237.
  12. Akyuz HI, Samsa S. The effects of blended learning environment on the critical thinking skills of students. Procedia Social and Behavioral Sciences 2009;1(1):1744-1748.
  13. Papathanasiou IV, Kleisaris CF, Fradelos EC, Kakou K, Kourkouta L. Critical thinking: the development of an essential skill for nursing students. Acta Inform Med.2014; 22(4):283-6.
  14. Tajvidi M, Ghiyasvandian S, Salsali M. Probing concept of critical thinking in nursing education in Iran: a concept analysis. Asian Nurs Res (Korean Soc Nurs Sci). 2014;8(2):158-64.
  15. Myrick F. Preceptorship and critical thinking in nursing education. Journal of Nursing Education 2002; 41(4):154-159.
  16. Athari ZS, Sharif SM, Nasr AR, Nematbakhsh M. Assessing critical thinking in medical sciences students in two sequential semesters: Does it improve? J Educ Health Promot. 2013 2:5
  17. Ip WY, Lee DT, Lee IF, Chau JP, Wootton YS, Chang AM. Disposition towards critical thinking: a study of Chinese undergraduate nursing students. J Adv Nurs. 2000;32:84-90.
  18. Miller DR. Longitudinal assessment of critical thinking in pharmacy students. Am Journal of Pharmaceutical Education 2003;67(4):1-8.
  19. Beşer A, Kıssal A. Critical thinking dispositions and problem solving skills among nursing students. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi 2009;2 (3): 88-94
  20. Dirimeşe E, Dicle A. Hemşirelerin ve hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin değerlendirilmesi. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi 2012;15(2):89-97.
  21. Öztürk N, Ulusoy H. Lisans ve yüksek lisans hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri ve eleştirel düşünmeyi etkileyen faktörler. Maltepe

- Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi 2008;1(1):15-25.
22. Kökdemir D. Belirsizlik durumlarında karar verme ve problem çözme. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi, 2003
23. Fidancı B.E. Çınar Fİ, Yıldız D, Akar F, Türk A, Tuncer S, Bala A, Kökçe BD Hemşirelik Yüksekokulu öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerinin ve eleştirel düşünmeyi etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi. Gülhane Tıp Dergisi 2012; 54: 35-39.
24. Kantek F, Öztürk N, Gezer N. Bir sağlık yüksekokulunda öğrencilerin eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerinin incelenmesi (Tam Metin). International Conference on New Trends in Education and Their Implications. 11-13 November, Antalya-Turkey. 2010
25. Şenduran L, Alpar Ş E. Hemşirelik öğrencilerinde eleştirel düşünme. Cumhuriyet Üniversitesi Dergisi, 2008, 12(1): 22-30
26. Zaybak A, Khorshid L. Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerinin incelenmesi. Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi 2006; 22(2):137-14
27. Profetto-McGrath J. The relationship of critical thinking skills and critical thinking dispositions of baccalaureate nursing students. J Adv Nurs 2003;43: 569-77.
28. Arslan GG, Demir Y, Khorshid L, Eşer İ. Hemşirelerde eleştirel düşünme eğilimini etkileyen etmenlerin incelenmesi. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 2009;12(1):72-73.
29. Yılmaz ED. Hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri ve kitap okuma alışkanlığına ilişkin tutumları. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2010.